

lî'ye mensup bazı kolların Hicaz ve Mısır'da bugün de mevcudiyetlerini devam ettirdikleri bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 687; IV, 375, 623; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 330; II, 131, 164; Belâzürî, *Ensâb*, I, 530; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 32, 37, 305, 570, 600; İbn Düreyd, *el-İstikâk*, s. 550-551; İbn Hazm, *Cemhere*, II, 440, 442, 486; Sem'ânî, *el-Ensâb*, II, 300; Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb*, Beyrut 1984, s. 170-171; Diyârbekrî, *Târîhu'l-hamis*, II, 75; Kehlâle, *Mu'cemü kabâ' ilî'l-'Arab*, Beyrut 1402/1982, I, 104-107; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), II, 74; J. Schleifer, "Belî", *İA*, II, 487-488.

AHMET ÖNKAL

BELIAEV, Victor Mikhailovich

(1888-1968)

Sovyetler Birliği'nde
yaşayan Türkler'in
müsikileri üzerinde yaptığı
çalışmalarla tanınan Rus âlimi.

25 Ocak 1888'de Nijne-Uralsk'ta doğdu. Müsiki çalışmalarına 1906'da Harkov Müzik Okulu'nda başladı. İki yıl sonra girdiği Petersburg (Leningrad) Konservatuarı'nı 1914'te bitirdi. Buradaki öğrenimi sırasında kompozisyon üzerinde uzmanlaştı. Öğrenciliği esnasındaki başarılarından dolayı mezuniyetinden bir yıl önce aynı okulda öğretmenliğe başladı. 1916'da kıdemli öğretmenliğe, 1919'da ise profesörlüğe yükseltildi. Üç yıl sonra Moskova'ya yerleşen Beliaev burada Devlet Müzik Yayınevi, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi ve Devlet Konservatuarı'nda görevler aldı. Ayrıca kurucuları arasında bulunduğu Moskova Çağdaş Müzik Derneği'nin yayın organı olan *Sovremennaya Muzika* (çağdaş müzik) adlı dergiyi yönetti (1924-1929). Bu dönemde yazdığı ilmî makale ve tenkitler, onun gerek Sovyetler gerekse Avrupa ve Amerika'da çağdaş müzik bilgini ve eleştirmeni olarak tanınmasını sağladı. Bu çalışmalarının sonucu olarak 1928'de V.

Victor
Mikhailovich
Beliaev

A. Uspenskiy ile birlikte *Turkmenskaya Muzika* (Türkmen müziği) adlı önemli eserini yayımladı.

II. Dünya Savaşı'nın şiddetlenmesi üzerine 1941 yılında Taşkent'e yerleşti. Bu sırada Moskova ve Leningrad'daki müzik kuruluşları da Taşkent'e taşınmıştı. Burada Özbek halk müsikisi üzerindeki araştırma ve çalışmalarını yoğunlaştırdı. İki yıl sonra tekrar Moskova'ya dönerek konservatuvarda Sovyet halklarının müzik tarihi üzerine dersler vermeye başladı. 1944'te Sovyetler'de çok az kişiye verilen doktor unvanını alarak sanat tarihi doktoru oldu. 1959 yılında Moskova Sanat Tarihi Enstitüsü'nde Sovyet halkları müzik tarihi bölümüne kıdemli araştırmacı olarak tayin edildi. Son çalışmaları da Sovyet halkları müziklerinde makam, ses yapısı ve usul konuları üzerinedir. Bu arada kendi ülkesinde, Çekoslovakya, Macaristan ve Yugoslavya'da yapılan müzik kongrelerine önemli tebliğlerle katıldı. 16 Şubat 1968'de Moskova'da öldü.

Sovyetler'de yaşayan çeşitli milletlerin ve özellikle Türkler'in müsikileri üzerinde ilmî araştırmalar yapan Beliaev'in bu çalışmalarında Aşkâbâd, Taşkent, Eski Buhara, Tiflis, Bakü, Revan gibi devrin önemli merkezlerine yapmış olduğu ilmî amaçlı birçok seyahatin rolü büyüktür. Yine bu devrede sanat danışmanı olduğu bir kuruluş vasıtasıyla Türkmen müziğine ait 1384 adet plak yapılmasına ön ayak olarak bir arşiv çalışması gerçekleştirmiştir. Ayrıca müsiki aletlerinin teşhir edildiği bir sergi düzenlemiştir. İlmî çalışmalar ve araştırmaları sırasında başka ülkelerdeki müzik bilginleriyle mektuplaşarak bu bilgi alışverişi ortamı içerisinde çalışmalarına geniş bir ufuk getirmiştir. Bunlar arasında H. G. Farmer, Erich M. von Hornbostel'den özellikle bahsedilmelidir. Beliaev görevlerinde son derece titiz, iyi huylu, bilgi ve tecrübesini ihtiyacı olan herkesle paylaşmaya hazır bir âlimdi. Bu vasıflarından dolayı meslektaşları tarafından her zaman sevilip sayılmıştır.

Eserleri. Beliaev'in hepsi de müsikiyle ilgili dokuz kitabından dördü Sovyetler'de yaşayan Türkler'in müsikisini konu edinmiştir. Bu eserler şunlardır: 1. *Turkmenskaya Muzika; stat'i i 115 p'es turkmenskoy muziki* (Türkmen müziği; Türkmen müziğinden 115 parça ve makaleler, Moskova 1928). İki bölümden meydana gelen eserin ilk bölümü Beliaev'in Türkmen müziğinin tarihi ve kültürel geçmişi

konusundaki denemeleriyle onun 1925-1926 yılları arasında meydana getirdiği koleksiyona Uspenskiy'nin yaptığı açıklamaları, ikinci bölümü ise dütar ve tütik ile icra edilen 115 melodinin notasını içine almaktadır. 2. *Muzikal'niye Instrumenti Uzbekistana* (Özbekistan müzik aletleri, Moskova 1933). Özbek müzik aletleri hakkında resim ve nota örneklerine de yer verilerek yapılmış metodik açıklamalardan meydana gelmektedir. 3. *Oçerki po istorii muziki narodov SSSR. Vipusk 1. Muzikal'naya kultura Kirgizii, Kazahştana, Turkmenii, Tadzhikistana i Uzbekistana* (Sovyet halkları müziğinin kısa tarihi, 1. bölüm, Kırgız, Kazakistan, Türkmen, Tacikistan ve Özbekistan'ın müzik kültürü, Moskova 1962). Yarisından fazlasını müzik örneklerinin teşkil ettiği eser Sovyet Konservatuarı'nda ders kitabı olarak okutulmaktadır. 4. *Oçerki po istorii muziki narodov SSSR. Vipusk 2. Muzikal'naya kultura Azerbaydjana, Armenii i Gruzii* (Sovyet halkları müziğinin kısa tarihi, 2. bölüm, Azerbaycan, Ermeni ve Gürcü müzik kültürü, Moskova 1963). Her ülke için ayrı bibliyografyaların da ilâve edildiği eserde halk müziği ve sanat müziği konu edilmiş, bu arada müzik örneklerine de geniş yer verilmiştir.

Yine müsikiyle ilgili olarak telif ettiği İngilizce on dört makaleden altısı, Rusça yirmi iki makaleden dokuzu Sovyetler'deki Türkler'in müziği üzerinedir. İngilizce makalelerden birisinin konusu ise klasik Türk müsikisidir. Barbara L. Krader makalesinde (bk. bibl.) Beliaev'in bu çalışmalarına geniş yer ayırmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Barbara L. Krader, "Viktor Mikhailovich, Beliaev", *Ethnomusicology*, XII/1, Middletown 1968, s. 86-100; *GSE*, III, 141; *Uzbek Sovet Ençiklopediyası*, Taşkent 1972, II, 162.

SADETTİN ÖKTEN

BELİĞ, İsmâil

(ö. 1142/1729)

Kendi adıyla da anılan
şairler tezkiresi ve vefeyâtnâme
türündeki eseriyle tanınan
şair ve tezkire yazarı.

1079'da (1668) Bursa'da doğdu. Burada bulunan devrin âlimlerinden iyi bir tahsil gördü. Kaynaklarda iyi derecede Arapça ve Farsça bildiğinden bahsedilmektedir. Dedesi ile babası Seyyid İbrâhim Şâhin Emirzâde'ye emir unvanının ne sebeple verildiği hususunda kaynak-

larda bir kayda rastlanmamıştır. Bu ikisinin imamlık yaptıkları Mantıcı Camii'nde İsmâil Belîğ de elli yıla yakın bir süre imamlık yaptı. 1702'de kısa bir süre Tokat mahkemesi nâibliğinde bulundu. Bu vazifelerden başka, süreleri kesin olarak tesbit edilememle beraber, Evkâf-ı Haremeyn-i Şerifeyn Mahkemesi'nde müfettiş kâtipliği, Hz. Emîr İmareti ile Yeşil İmaret'te önce kâtiplik, bir ara galle* nâibliği ve her iki imarette de imaret şeyhliği görevlerinde bulundu. Vefat tarihi ihtilâflı olmakla beraber Süleyman Hâlis Efendi'nin düşürdüğü, "Tayr ola cennete Şâhin-zâdem" mısraından 1142 (1729) yılında öldüğü anlaşılmaktadır. Çatalfırın civarındaki Yeniye Mezarlığı'na defnedilen İsmâil Belîğ'in bugün mezarlığın tamamen kaldırılmış olması sebebiyle kabri bilinmediği gibi mezar taşı da bulunamamıştır.

İsmâil Belîğ'den başka hepsi XVIII. yüzyılda yaşamış Belîğ mahlaslı dört, Belîğ mahlaslı üç şair daha vardır. Bunlardan Yenişehirli Belîğ'in (Mehmed Emin) şiirleri İsmâil Belîğ'in şiirleriyle karıştırılmıştır. Zaman zaman isimleri ve eserleri birbirine karıştırılan bu şairler arasında Seyyid İsmâil, Belîğ mahlasını ilk defa kullanmış olup tezkire ve vefeyâtnâme türündeki eserleriyle diğerlerinden ayrılmaktadır.

Belîğ'den bahseden eserlerin bir kısmında onun müşikişinas ve zâkirbaşı olduğu yolunda da kayıtlar vardır. Nesir sahasında vermiş olduğu eserleriyle kazandığı haklı şöhret kadar olmasa bile şiirde de takdirle anılacak bir üne sahiptir. Aruz vezni ni oldukça başarılı bir şekilde kullanan İsmâil Belîğ, nesirlerindeki ağdalı ve külfetli ifadeye şiirlerinde yer vermemiştir. Bu husus divan şiirindeki mahallileşme cereyanının bir sonucu olarak da değerlendirilebilir. Ancak şairliği hakkında daha isabetli bir hüküm verebilmek için esas alınması gereken divanı ile *Seb'a-i Seyyâre* ve *Genç-i Şâyân* adlı eserleri henüz ele geçmemiştir.

Şiirlerinde ve diğer manzum eserlerinde peygamber kussalarıyla ilgili motiflere, halk dilinden alınmış deyim, atasözleri ve divan edebiyatının ortak mazmunlarına yer veren Belîğ'in genellikle Türkçe yazdığı şiirler çeşitli mecmualarda bulunmaktadır. Fatî'nin İsmâil Belîğ'e atfettiği (*Tezkire*, s. 27) gazel ise Yenişehirli Belîğ'e ait olup onun matbu divanında mevcuttur. İsmâil Belîğ dinî, mahallî ve özellikle biyografik eserleriyle

devrinde seçkin bir şahsiyet olarak tanınmıştır.

Eserleri. 1. *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân*. Belîğ'in, Baldırzâde Mehmed Efendi'nin *Ravza-i Evliyâ'sı* nı esas alarak yazdığı ve bir zeyil mahiyeti taşıyan vefeyâtnâme türündeki bu eseri beş bölümden meydana gelmektedir. 1139'da (1727) tamamlanmış olan eser Bursa tarihi değerli bir kaynaktır. Belîğ, Osmanlı sultan, vezir, şeyh, âlim ve şairleri hakkında bilgi verdiği bu eserine faydalandığı kaynaklardaki bilgileri aynen almamış, hataları düzeltme yoluna gitmiştir. *Güldeste*'nin Şeyh Eşrefzâde Ahmed Ziyâeddin tarafından *Gülzâr-ı İrfân* adıyla yazılmış bir zeyli vardır. Eserin çeşitli yazma nüshaları olup (TSMK, Hazine, nr. 1281, 1282; İÜ Ktp., TY, nr. 2382, 6195; Süleymaniye Ktp., Âşir Efendi, nr. 264, Lala İsmail, nr. 366; Bursa Genel Ktp., nr. 122; DTCF Ktp., nr. 428) ayrıca Bursa Ticaret Mahkemesi reisi Mehmed Eşref tarafından 1302'de Bursa'da neşredilmiştir. 2. *Nuhbetü'l-âsâr li-zeyli Zübdeti'l-eş'âr* (1139/1726). Eser Kafzâde Fâizî'nin *Zübdeti'l-eş'âr*'ına zeyil olarak yazılmıştır. Belîğ eserine Fâizî'nin bıraktığı 1030 (1620) yılından 1139'a (1726) kadar yetmiş şairleri dahil etmiştir. 414 şair hakkında bilgi veren eserin bilinen müellif hattı tek nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir (TY, nr. 1182). Bu nüsha Abdülkerim Abdülkadiroğlu tarafından neşredilmiştir

İsmâil Belîğ'in *Nuhbetü'l-âsâr li-zeyli Zübdeti'l-eş'âr* adlı tezkiresinin kendi hattıyla olan nüshasının ilk ve son sayfaları (İÜ Ktp., TY, nr. 1182)

(Ankara 1985). 3. *Gül-i Sad-berg* (1136/1723). İbadetle ilgili olarak seçilen 100 hadisin her birinin birer beyitle açıklandığı bir eserdir. Bilinen iki nüshası vardır (İÜ Ktp., TY, nr. 2206; İskilip Halk Ktp., nr. 1217/5). Bazı kaynaklarda, eserde yer alan hadislerin Hanîfzâde Tâhir Ahmed'in *Âsâr-ı Nev* adlı kitabından seçildiği kaydediliyorsa da bu yanlıştır. 4. *Sergüzeşt-nâme-i Fakîr be-Azîmet-i Tokat* (1114/1702). Belîğ'in, nâiblik için davet edildiği Tokat'a giderken çektiği zahmetleri, memuriyet çilesini ve azledilişini anlattığı 149 beyitlik mesnevisidir. Eserin bilinen tek nüshası (Millet Ktp., Ali Emîri, nr. 665) önce S. Nüzhet Ergun tarafından kısmen, daha sonra da A. Abdülkadiroğlu tarafından bütünüyle neşredilmiştir (*Türk Kültürü Araştırmaları İ. Kafesoğlu Hâtırasına Arşan*, XXII/1-2, Ankara 1985, s. 75-91). 5. *Şehrengiz-i Bursa. Âyine-i Hübân* adıyla da anılan eser 1119'da (1707) tamamlanmıştır. Bursa'nın meşhur güzellerinden seçtiği yirmi güzeli sekizer beyitle tasvir ettiği bu manzume 269 beyittir. Bilinen iki nüshası da İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan (TY, nr. 1653, 9845) bu eserde yer alan "Sâbikâ sâdir olan şehrengiz / Nice tahrif ile oldu bâcîz" beytinden Belîğ'in daha önce de bir Bursa şehrengizi yazdığı anlaşılmakta, Safâî'nin Bursa güzellerini tavsiye ederek "üç cild mikdarı nazm u nesr ile" bir şehrengiz yazdığını belirtmesi bunun ayrı bir eser olduğunu teyit etmektedir. Ancak bu şehrengizin nüshası henüz ele geçmemiştir. Belîğ'e atfedilen *Sâkinâme-i Belîğ* adlı eser ise Yenişehirli Belîğ'e attır.

BİBLİYOGRAFYA :

Safâî, *Tezkire*, İÜ Ktp., TY, nr. 9583, vr. 17^b-18^b; Sâlim, *Tezkire*, İstanbul 1315, s. 173-174; Fatî, *Tezkire*, s. 27; Ergun, *Türk Şairleri*, II, 809-817; Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 408; a.m.f., *Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Şehrengizlerde İstanbul*, İstanbul 1958, s. 56-58; Abdülkerim Abdülkadiroğlu, *Bursalı İsmail Belîğ*, Ankara 1985; a.m.f., "Folklorun Bilinmeyen Bir Kaynağı Vefeyât-nâmeler ve Bursa Vefeyâtnâmesinde Bulunan Folklorla İlgili Unsurlar", *Milletlerarası Türk Folkloru ve Halk Edebiyatında Yeni Görüşler*, Ankara 1985, I, 125-137; "Sâki-nâme-i Belîğ" (nşr. Abdülkerim Abdülkadiroğlu), *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, I/1, Ankara 1985, s. 263-275; a.m.f., "Bursalı İsmail Belîğ'in *Sergüzeşt-nâme*'sinde Tokat ve *Nuhbetü'l-âsâr*'daki Tokatlı Şairler", *Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu 2-6 Temmuz 1986*, Ankara 1987, s. 535-547; Fevziye Abdullah Tansel, "Belîğ", *İA*, II, 489-491; Fahir İz, "Belîğ", *EI*² (İng.), I, 1165; Nuri Akbayan, "Belîğ, İsmail", *TDEA*, I, 390.

